

Nr 221.

Av herr **Lindman m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition, nr 55, med förslag till lag om arbetstidens begränsning.*

Vid 1920 års riksdag väcktes i andra kammaren av herr Lindman m. fl. motion (nr 124) om omedelbart upphävande eller suspension av lagen om arbetstidens begränsning. Vid 1921 års riksdag upprepades motionen (nr 117) av herr Lindman och ett stort antal medmotionärer.

Dessa motioner vunno icke riksdagens godkännande. I någon mån torde avslaget hava berott därpå, att lagen har endast provisorisk karaktär, och att riksdagen ansett sig sakna tillräcklig erfarenhet om lagens verkningar för att i förtid avbryta dess giltighet. Den provisoriska lagen utgår emellertid med innevarande kalenderår, och den förutsedda experimenttiden är därmed tilländalupen. De betänkligheter och farhågor, som föranledde 1920 och 1921 års motionärer till deras ovannämnda yrkande, hava under mellantiden vuxit i styrka och erhållit en beklaglig realitet. Erfarenheter föreligga nu, och de äro av en sådan art, att de icke tala för ett utsträckt provisorium och än mindre för en definitiv lag.

I 1920 års motion påpekades med hänvisning till den i årets första månader utkämpade stora striden om lönekompensation för arbetstidens förkortning, att lagen i stället för att skapa arbetsfred just bidragit till att skapa stridigheter på arbetsområdet. En anmärkningsvärd omständighet, som icke är av helt tillfällig natur, föreligger just nu och visar tillräckligt tydligt, att lagens äsyftade fredseffekt i själva verket icke ernås med densamma. Vid järnbruken, där allmän konflikt pågår, är den huvudsakliga stridsanledningen den, att arbetarna icke vilja godkänna en arbetstidsindelning, som står i full överensstämmelse med lagens stadganden och i enlighet därmed meddelade tillämpningskoncessioner.

Den vinst för samhället, som skulle ligga i en inskränkning av de sociala tvistefrågorna, har alltså icke genom lagen blivit inbärgad. På

samma sätt har det gått med andra förespeglingar, varpå vid lagens antagande fanns en rikedom. I den kungl. proposition, som förelades lagtima riksdagen 1919, framhöll dåv. chefen för civildepartementet, att det i och för sig icke vore något att invända mot den mening, att i stort sett en ökning av arbetsprestationen borde vara att motse med 8-timmarsdagen, samt att det ock i åtskilliga fall kunnat konstateras, att den totala dagsprestationen efter 8-timmarsdagens genomförande icke minskats och stundom till och med ökats. Redan strax efter lagens ikraftträdande bestreds från arbetarehåll, att en sådan ökning av arbetsintensiteten med arbetstidens förkortning skulle kunna förekomma. För lagens motståndare kunde detta senkomna medgivande icke innebära något förvånande, då de varit övertygade om, att någon ökning av arbetsintensiteten i de flesta fall icke var att vänta. Med den nuvarande maskintekniken är driften i stor utsträckning så automatisk, att en kortare arbetstid icke kan motvägas av en större arbetsintensitet. I andra fall arbeta maskinerna halv-automatiskt och medgiva ett visst inflytande av den mänskliga arbetskraften, dock icke så stort, att en kompensation av arbetstidsförkortningen är tänkbar. Slutligen förefinnas givetvis produktionsprocesser, där en betydlig ökning av arbetsintensiteten är möjlig; erfarenheten har dock visat, att möjligheten endast i undantagsfall blivit verklighet.

Förutsägelsen i den första motionen har alltså blivit av erfarenheterna bekräftad. En nedsättning av arbetseffekten är konstaterad, och den har, vilket 1920 års motionärer framhöllo såsom oundvikligt, blivit till stor skada för vår produktion. Redan reservanterna i arbetstidskommittén anförde mot kommittémajoritetens lagförslag, att lagen skulle i hög grad öka produktionskostnaderna och försvaga företagens räntabilitet. De byggde sina beräkningar i detta stycke på en ekonomisk förundersökning, vilken vid lagförslagets avgivande var ofullbordad. Utredningen fullföljdes sedermera och förbättrade icke utsikterna. Den specialutredning av arbetstidslagens dittillsvarande ekonomiska verkningar, som kommerskollegium på Kungl. Maj:ts uppdrag utförde under förlidet år, kom till faktiska resultat, vilka utgöra en bekräftelse på reservanternas antaganden. Arbetstidsförkortningen har haft en något olika verkan på produktionskostnaderna för två olika fall: 1) anläggningar med bibehållen produktion och alltså med ökat arbetareantal; 2) anläggningar med ingen eller otillräcklig ökning av arbetareantalet och alltså med minskad produktion. Den beräknade kostnadsökningen utgör för företag med bibehållen produktion i medeltal 3,1 % av hela produktionskostnaden, för företag med minskad produktion 7,9 %. Kostnadsökningens inverkan på företagets

ekonomiska bärkraft eller räntabilitet framgår genom en av kommerskollegium utförd jämförelse mellan den beräknade kostnadsökningen och räntan å det i anläggningarna bundna kapitalet. Med stora variationer för de olika industrigrenarna är resultatet, att kostnadsökningen i några fall *överstiger kapitalräntan*, i andra fall *närmar sig kapitalräntan* och i övriga fall *motsvarar en mycket väsentlig del av kapitalräntan*. För företag med bibehållen produktion belöper sig kostnadsökningen i medeltal till 58 % av räntan på kapitalet; högst utgör den 206,6 % (sockerfabriker), lägst 23,4 % (konstgödsselfabriker). För företag med minskad produktion utgör kostnadsökningen i medeltal 79 % av räntan på kapitalet; fluktuationerna äro i detta fall mindre, växlande mellan 137,9 och 52,9 %. Kommerskollegium drager av beräkningsresultaten följande allmänna slutsats: »*Generellt sett gäller, att en förkortning av arbetstiden, i den mån densamma ej uppväges genom ökad arbetsintensitet, måste leda till minskning av nationalinkomsten och därmed i längden till minskad arbetsinkomst och sänkt levnadsstandard för befolkningen i genomsnitt.*»

Detta undergrävande av nationalinkomsten och den enskildes inkomst har fortgått under en tid, då, såsom 1921 års motionärer framhöllo, alla krafter borde inrikta sig på en ökning av produktionen såsom det kraftigaste medlet att motverka den ekonomiska krisen. Det bör härav vara ganska tydligt, att arbetstidslagen, även om det vore en överdrift att giva den hela skulden, likväl varit en förvärrande omständighet, som bidragit till och ökat den oerhörda arbetslöshet, vilken hemsökt vårt land och ännu icke släppt sitt grepp. 1921 års motionärer hava, innan ännu denna hemsökelse på långt när nått sin höjdpunkt, givit en förklaring på vad som var att vänta. De yttrade bl. a.: »I begreppet ett lands välstånd ligger väl att alla landets innevånare erhålla en god och säker utkomst. Detta förutsätter, att arbete finnes för alla. Men hur skall arbetet kunna uppehållas vid en fabriksverksamhet, där varor framställas som i pris ej kunna tävla med från utlandet införd vara — — eller hur skall en svensk exportartikel kunna behålla sin marknad i tävlan med utländsk billigare vara? Den hårda nödvändigheten gör sig gällande, och då ett förbilligande framtingas, då produktionskostnaderna av alla slag måste nedsättas, drabbar detta även arbetslönerna. Man vill då gärna göra sig den frågan, huruvida det ej vore för arbetaren av större värde att få behålla en större inkomst mot att arbeta mera, än att åtnjuta förmånen av den lagstadgade arbetstiden med en av förhållandena framtingad lönenedsättning. De flesta tveka nog ej att betrakta det första alternativet som förmånligare, men nu medger lagen icke avtal om arbets-

tiden, blott om lönerna. Man har trott sig kunna genom bestämmelser låsa fast de ekonomiska lagarna, men dessa låta ej tvinga sig, och följerna härav kunna ej utebli.»

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har i sitt yttrande till statsrådsprotokollet vid beslut om nu föreliggande kungl. proposition nr 55 om arbetstidslagens prolongering för ytterligare tre år vitsordat, att arbetstidslagen för vissa näringar medfört olägenheter. Han har dock ansett sig kunna hänvisa till, att lagen i vissa hänseenden medgiver en friare tillämpning, och han har tillagt, att företagen icke förstått att i tillräcklig grad begagna sig av de lättnader, som medgivits eller kunna medgivas. Det är sant, att lagen icke obehörligt och för alla fall fastslår 8-timmarsdagen såsom ett arbetsmått, vilket icke får överskridas. Begränsade övertidsmöjligheter bereddes exempelvis redan i den ursprungliga lagen, och någon utsträckning av desamma åstadkoms genom den av 1921 års riksdag beslutade revisionen. I nu föreliggande kungl. proposition vidgas övertidstillståndet ytterligare. Utan särskilt tillstånd skall övertid kunna användas till ett sammanlagt timantal av 40 timmar i månaden, och dessutom skall arbetsrådet kunna medgiva ytterligare 30 övertidstimmar i månaden. Men lättnaden motverkas därav, att den nuvarande begränsningen för kalenderår i båda fallen föreslås oförändrad. Dessa och andra s. k. lättnader äro för övrigt endast betydelselösa palliativ. Arbetstidslagen är i och för sig en boja, vars tryck icke upphör därför att man då och då smider in en ny länk. Den verkar såsom ett förlamande produktionshinder, även om den i vissa fall medgiver ryckvis stegrad drift, som måste betalas med inskränkningar vid andra tider. En statens arbetsledare, som vid fjolårets utredning haft tillfälle att uttala sig om lagens verkan, har på ett träffande sätt betecknat arbetsförhållandet under lagens hägn, såsom i många fall ett arbete »med klockan i handen».

Vid arbetstidslagens första framläggande förklarades från regeringens sida, att 8-timmarsdagen vore att betrakta såsom ett internationellt faktum. Man utgick, såsom 1920 års motionärer framhöllo, tydligen därifrån, att de stora länder, som ännu icke genom lagstiftning fastslagit begränsningen av arbetstiden till 48 timmar i veckan, skulle komma att inom kort införa dylik lagstiftning. Detta har av motståndarna till lagen alltjämt förnekats, och ju längre tiden lidit, desto tydligare har det blivit, att de haft rätt. Icke ens den hastigt genomdrivna konventionen på internationella arbetskonferensen i Washington 1919 har givit lagstiftningen en snabbare utveckling. När konventionen var antagen och skulle

ratificeras, hade man i ledande industriländer kommit till insikt om, att man förhastat sig. Den allmänna produktionsnöden hade blivit ett klart faktum, och likaledes hade man funnit, att enda räddningen låg i en kraftig produktionsstegring. Följden har blivit den, att på de $3\frac{1}{4}$ år, som förflutit sedan konventionens antagande, endast fem stater ratificerat densamma, nämligen Grekland, Rumänien, Bulgarien, Brittiska Indien och — såsom enda modern industristat — Tjeckoslovakien. Därtill kommer, att för Indien gälla särskilda bestämmelser, enligt vilka arbetstidens begränsning gäller endast vissa industrier och för dem avser en arbetstid av 60 timmar i veckan, och att för Grekland, Rumänien och Bulgarien ikraftträdandet är uppskjutet, delvis ända till 1 juli 1924. Av de 42 stater, som voro representerade i Washington, är det alltså ett enda land, som för närvarande tillämpar konventionen, nämligen Tjeckoslovakien. Å andra sidan är att märka, att Förenta Staterna icke ens deltog i konferensen, och från England föreligger en otvetydig förklaring, att det icke kan besluta sig för konventionen i dess nuvarande form. Av herr socialministerns yttrande till statsrådsprotokollet framgår också, att regeringen med hänsyn till washingtonkonventionens svävande internationella läge icke anser lämpligt att nu föreslå en definitiv arbetstidslag.

Det är oss icke obekant, att trots denna uteblivna ratificering arbetstidslagar äro gällande i flera länder, såsom i Frankrike, Belgien, Holland, Schweiz, Norge och Finland. Men dels är lagstiftningen såsom i Frankrike ytterst specialiserad för olika industrier, dels har den såväl där som i andra länder delvis modifierats. Schweiz har för en tid av 3 år upphävt 8-timmars-lagen och förlängt den tillåtna arbetstiden till 54 timmar per arbetsvecka; folkomröstning är genom socialdemokratiskt ingripande begärd. I Belgien ha gjorts betydliga förändringar för ett flertal näringsgrenar, och även Holland har modifierat sin arbetstidslag. För övrigt kan det påvisas en allmän tendens hos länder både med och utan arbetstidsföreskrifter att lösgöra sig från den schematiska 8-timmarsdagen och stå så fria som möjligt i den internationella konkurrensen. I detta allas ekonomiska krig mot alla är det berättigat att upprepa vad 1921 års motionärer yttrade i ämnet:

»Det land, som i det ekonomiska kaos, vilket nu härskar i världen, först kommer till insikt om att det förnämsta, ja, det enda verkliga botemedlet är att spara och arbeta, det landet är, hur obekvämt, hur svårt det än må kännas för individen, att lyckönska, ty det kan snabbast övervinna de nu rådande svårigheterna. För vårt land är det så mycket viktigare, som vi beträffande tillgång på flera råvaror, klimat, naturför-

hållanden och i andra avseenden äro sämre lottade än våra medtävlare i andra länder.»

Vi hysa alltså den fasta övertygelsen, att den schematiska arbetstidslagstiftningen är ett ont, som förr eller senare måste bort. Därav följer emellertid icke att vi anse varje statsingripande i arbetstidsfrågan olämpligt. I yrken, där hygieniska risker föreligga, är en för lång arbetstid ett hot mot arbetarnas hälsa och bör påkalla samhällets uppmärksamhet i lika mån som andra försyndelser mot hygien. Det bör emellertid erinras, att enligt socialstyrelsens uttalande i betänkande angående arbetstidslagen, »det allmänna, grundläggande skyddsstadgandet i 3 § *arbetarskyddslagen*, vilket ålägger arbetsgivaren att iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur skäligen kan anses vara av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet, måste anses äga tillämpning jämväl i avseende å arbetstidens längd.»

På grund av vad vi ovan anfört och med återopande även i övrigt av vad som framhölls i förutnämnda motioner vid 1920 och 1921 års riksdagar få vi hemställa,

att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 55 angående ny provisorisk lag om arbetstidens begränsning, må för sin del besluta, att den provisoriska lag om arbetstidens begränsning, som utlöper den 31 december 1923, icke skall vare sig provisoriskt eller definitivt förnyas.

Stockholm den 24 februari 1923.

<i>Arvid Lindman.</i>	<i>P. Nilsson,</i> Bonarp.	<i>David Norman.</i>
<i>E. O. Magnusson.</i>	<i>John Jönsson.</i>	<i>Edvard Lithander.</i>
<i>Sven Lübeck.</i>	<i>A. P. Gustafsson.</i>	<i>N. E. Nilsson.</i>
<i>David Pettersson.</i>	<i>Swen Persson.</i>	<i>J. Fjellman.</i>
<i>P. Valerius Olsson.</i>	<i>C. J. Jonsson,</i> Mörkhult.	<i>Erik Laurén.</i>
<i>Gust. A. Gustafsson.</i>	<i>Ewald Lindmark.</i>	<i>Dan Poppius.</i>
<i>Erik Nylander.</i>	<i>J. A. Jonsson,</i> Hökhult.	<i>Bertha Wellin.</i>

<i>Cl. Lindsköj.</i>	<i>B. Corneliusson.</i>	<i>Albert Johansson.</i>
<i>Richard Hermelin.</i>	<i>Karl Starbäck.</i>	<i>Nils Holmström.</i>
<i>P. M. Olsson.</i>	<i>L. L. Lorichs.</i>	<i>Oscar Lundquist.</i>
<i>Arthur Gustafson,</i> <i>Kasenberg.</i>	<i>Carl Arv. Andersson.</i>	<i>Ludw. Brännström.</i>
<i>Erik Uddenberg.</i>	<i>Carl Ros.</i>	<i>Axel Eurén.</i>
<i>G. A. Björkman.</i>	<i>Oscar N. Olsson.</i>	<i>O. Silfverschiöld.</i>
	<i>Edvin Leffler.</i>	

The first part of the report
 deals with the general
 situation of the country
 and the progress of
 the various branches
 of industry and
 commerce. It also
 mentions the state of
 the public treasury
 and the measures
 taken to improve
 the administration
 of justice. The
 second part of the
 report is devoted
 to a detailed
 account of the
 operations of the
 various departments
 of the government
 during the year.
 It contains a
 list of the names
 of the officers
 who have held
 office during the
 year, and a
 statement of the
 amount of the
 public debt at
 the end of the
 year. The report
 concludes with a
 summary of the
 principal events
 of the year, and
 a statement of
 the measures
 which have been
 taken to improve
 the condition of
 the country.